

Gabriel ANDREESCU

Al doilea Aviz al Comitetului Consultativ cu privire la aplicarea, de către România, a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale

1. Din nou despre Convenția-cadru, instrument al Consiliului Europei destinat protecției minorităților naționale

Mecanismul de control al aplicării Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale (CCPMN) dă Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei competența de a adopta rezoluții cu privire la aplicarea acestui instrument de către statele membre (CCPMN, art. 24, 1). Poziția rezoluțiilor este rezultatul evaluării rapoartelor naționale elaborate de state, a investigațiilor de teren și a obținerii unor informații de la surse private. Comitetul de Miniștri este asistat în acest sens de către Comitetul Consultativ, care beneficiază la rândul lui de colaborarea Oficiului pentru minorități al Consiliului Europei.

În timpul evaluărilor anterioare, Comitetul Consultativ, alcătuit din experți independenți nominalizați de statele-părți, a căpătat o pondere esențială în mecanismul de control al aplicării CCPMN, peste rolul oarecum marginal în raport cu litera Convenției-cadru. Rezoluția Comitetului de Miniștri nr. 10 din 17 septembrie 1997 a acordat deja Comitetului consultativ o largă marjă de activitate, de care acesta s-a folosit pe deplin. Datorită efortului considerabil pe care îl cere înțelegerea felului în care fiecare stat aplică prevederile CCPMN, în raport cu multitudinea de contexte naționale, Comitetul de Miniștri a ajuns să mizeze pe interpretările Comitetului Consultativ, la care își aduce un semnificativ aport și Oficiul pentru minorități. Nu trebuie uitată, de asemenea, asistența pe care organizațiile neguvernamentale o asigură prin elaborarea „rapoartelor civice”¹, care le dublează pe cele oficiale.

Prima serie de avize elaborate de către Consiliul Consultativ (perioada 2000-2003) a contribuit remarcabil la crearea unei doctrine asupra Convenției-cadru. Se poate spune că în rândul specialiștilor, majoritatea dă o mare apreciere analizelor din cele 25 de Avize pe care Comitetul Consultativ le-a elaborat și publicat². Printre importanții pași făcuți, de natură doctrinară, ar fi de amintit sublinierea caracterului

---

¹ Deseori numite *shadow reports*.

² A se vedea, în acest sens, Conferința dedicată celei de-a V-a aniversări a intrării în vigoare a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, care s-a desfășurat între 30 și 31 octombrie 2003, la Strasbourg; *G. Andreescu*, în Avizul privind România al Comitetului consultativ al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale nr. 24/2003, p. 41-52.

dinamic al Convenției-cadru;³ asumarea de către Comitetul Consultativ a sarcinii de a examina câmpul de aplicare al Convenției-cadru, ceea ce atașează noțiunii de „minoritate națională” o latură obiectivă, care transgresează opinia comunităților interesate ori voința guvernelor⁴; luarea în considerare a numărului „real” de membri ai minorităților naționale pentru întemeierea politicilor publice de protecție a lor, ceea ce depășește principiul standard al autoidentificării unei persoane (comunități), ca unic reper al identității.

2. Primul aviz al Comitetului Consultativ privind aplicarea de către România a CCPMN

România a fost prima țară care a semnat CCPMN, la 1 februarie 1995, și prima care a ratificat-o, la 11 mai 1995⁵. Urma ca statul român să trimită întâiul său raport Comitetului Consultativ la 1 februarie 1999, dar acesta a ajuns la Strasbourg la 24 iunie 1999. Primul aviz al Comitetului Consultativ privind punerea în aplicare, de către România, a principiilor CCPMN a fost adoptat la data de 24 aprilie 2001, iar Rezoluția corespunzătoare a Comitetului de Miniștri a fost votată la 13 martie 2002.

În primul său aviz, Comitetul Consultativ a apreciat, printre altele, eforturile făcute de statul român „în favoarea minorităților naționale și a culturilor” prin înființarea Consiliului Minorităților Naționale, introducerea dreptului de reprezentare a minorităților naționale în Parlament, îmbunătățirile constatate în relațiile intercomunitare în cursul ultimilor ani, în particular „între minoritatea maghiară și restul populației României”. A salutat adoptarea noii legi a administrației locale care autorizează folosirea limbilor minorităților în relațiile cu administrația locală în localitățile unde persoanele aparținând minorităților naționale reprezintă peste 20% din populație. A apreciat îmbunătățirile aduse prin modificarea Legii învățământului, dar nu a uitat insuficiența manualelor în limbile minoritare și lipsa cadrelor didactice calificate.

Și-a exprimat în schimb preocuparea pentru importantele dezechilibre dintre romi și restul populației, fie că acestea priveau situația socio-economică, nivelul de trai, situația în sistemul de învățământ, fie „persistența cazurilor de brutalitate ale organelor de poliție și modul în care aceste cazuri fac obiectul unor urmăriri în justiție”. Comitetul Consultativ a salutat „Planul național pentru îmbunătățirea situației comunităților de romi în domeniul social, medical și al educației”, acordând considerație pentru faptul că autoritățile române au cooperat cu societatea civilă pentru stabilirea strategiilor sectoriale ale Planului. Au fost enumerate, în detaliu, discriminări precum anunțurile care exclud romii la angajare, refuzul accesului în

---

³ Comitetul Consultativ susține că „unele situații, considerate acceptabile în stadiul actual, (...) nu vor mai fi, în mod necesar, considerate astfel în următoarele etape de monitorizare. (...) este posibil ca unele probleme care par relativ minore în momentul de față să se dovedească, cu timpul, că au fost subestimate”.

⁴ Ultimele, dispunând de o marjă de apreciere necesară luării în considerație a specificităților din țara respectivă, nu sunt legitime să introducă distincții arbitrare sau nejustificate.

⁵ *G. Andreescu, Națiuni și minorități*, Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 226.

unele maternități ale femeilor rome, accesul în spitale publice, acordarea ajutorului social etc. A criticat raportarea actelor de natură criminală menționându-se cu regularitate originea etnică a prezumtivilor autori dacă aceștia aparțin comunității rome, pe baza informațiilor provenite direct de la poliție. În același timp, Comitetul Consultativ a notat cu satisfacție diminuarea actelor grave de violență colectivă asupra romilor comise de săteni care au profitat de pasivitatea forțelor de poliție. A cerut guvernului român să stabilească în ce măsură statutul actual al limbii romani în sistemul de învățământ român răspunde aspirațiilor comunității rome.

Comitetul a notat necesitatea evitării oricărei confuzii între turci și tătari, condiție a alegerii clare în favoarea uneia sau alteia dintre identități. A constatat, de asemenea, interesul comunității ceangăilor, pentru măsurile luate de stat în favoarea minorităților și eventuala considerare a lor ca „minoritate națională”. Altfel, nu a identificat o situație problematică în cazul micilor comunități.

Primul aviz al Comitetului consultativ privind România a reflectat, cu o mare subtilitate, situația comunităților etnoculturale din țară. Pentru autoritățile române, experți și organizațiile neguvernamentale de profil, acest prim aviz constituie o referință indispensabilă pentru analiza felului în care statul român a tratat minoritățile naționale și grupurile care nu se bucură de acest statut din momentul ratificării CCPMN.

3. Al doilea Aviz al Comitetului Consultativ

Al doilea Aviz privind aplicarea de către România a CCPMN a fost adoptat la data de 24 noiembrie 2005 și a intrat în vigoare la data de 23 februarie 2006. Documentul este structurat în trei părți: una cu remarci generale, o a doua analizează aplicarea Convenției-cadru articol pe articol, iar a treia secțiune este una de recomandări.

Ca observație generală, Comitetul Consultativ (în continuare denumit Comitetul) apreciază deschiderea arătată de către autoritățile române în procesul de monitorizare, dar își exprimă regretul, cum s-a întâmplat și cu ocazia avizului anterior, față de neimplicarea minorităților etnice în elaborarea raportului de stat. Sunt remarcate evoluția dialogului și relațiilor multiculturale, măsurile luate în sensul criminalizării manifestărilor șovine, o mai bună prezență a istoriei și culturii minorităților în manuale și în programa de învățământ. Văzută de la Strasbourg, atitudinea anti-romă rămâne în continuare preocupantă. Se adaugă întărirea sistemului care permite utilizarea limbii minorităților naționale în sfera publică.

În ce privește cadrul legislativ, Comitetul salută normele și instituțiile adoptate și create după primul său Aviz și simte nevoia să comenteze situația Proiectului de lege privind statutul minorităților naționale. Recunoscând consensul minorităților existente asupra necesității acestei legi, Comitetul cere autorităților, într-un mod ferm⁶, să urmeze linia sa „deschisă și flexibilă”, astfel încât să fie respectat pluralismul democratic în cadrul minorităților naționale. Poziția de astăzi a Comitetului trebuie pusă în legătură cu îngrijorarea sa exprimată la runda întâia a rapoartelor de stat cu privire

---

⁶ „The Advisory Committee urges the authorities to ensure...”.

la accesul inechitabil la finanțările publice destinate organizațiilor neguvernamentale ale persoanelor aparținând minorităților naționale. De altfel, în aceeași secțiune de note generale, se reamintește faptul că Departamentul de Relații Interetnice și Consiliul Minorităților Naționale lasă în afara ariei lor de interes micile asociații și fundații.

Comitetul notează evoluția sistemului de combatere a discriminării, inclusiv prin măsuri speciale destinate minorității roma. Aduagă însă preocuparea sa pentru puținele resurse ale Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, ca și pentru accesul limitat al romilor la piața muncii, la locuințe și la serviciile de sănătate.

În domeniul educației, se deplâng lipsurile bugetare, care limitează atât posibilitatea de a asigura materialul didactic pentru micile minorități, cât și a putea lupta cu absenteismul și abandonul școlar în cadrul copiilor romi.

În ce privește participarea minorităților naționale în viața publică, se subliniază importanța prezență maghiară în sistemul politic românesc, ca și posibilitatea reprezentării minorităților în Parlament și în Consiliul Minorităților Naționale. Dar Comitetul face din nou apel la autorități să abordeze tema participării într-un mod mai pluralist, compatibil cu democrația internă a comunităților minoritare.

4. Analiza articol cu articol

Articolul 3 al Convenției-cadru privește câmpul de aplicare al CCPMN. S-a luat act că după includerea celor două noi minorități naționale recunoscute ca atare, macedonenii slavi și rutenii, astăzi, în Consiliul Minorităților Naționale intră reprezentanții a 20 de minorități. Întrucât nu există o procedură de recunoaștere oficială a minorităților naționale, „identificarea” unei noi minorități rezultă din desfășurarea procesului electoral. În acest sens, Comitetul salută includerea pe lista minorităților a celor două „noi sosite”. Totuși, procedeul pare Comitetului lipsit de flexibilitate și injust față de grupuri care, potențial, sunt eligibile la statutul de minoritate națională.

Este de notat că instituția consultativă de la Strasbourg nu arată nici un fel de preocupare pentru eventualul abuz în asumarea unui astfel de statut, deși obiecțiile privind macedonenii slavi și rutenii fuseseră aduse la cunoștința ei⁷.

Comitetul arată însă că alte două grupuri identitare, ceangăii și aromânii, și-au exprimat la rândul lor interesul de a căpăta statutul de minoritate națională. Comitetul „are impresia” că, deși au apărut discuții, inclusiv publice, pe această temă, reprezentanții grupurilor amintite au găsit o mică audiență la autorități, care au o atitudine mai curând neclară. Autoritățile par să avantajeze vocea celor care identifică pe ceangăii ca grup religios distinct în cadrul populației majoritare⁸, ca și opinia că aromânii fac parte din populația majoritară, dar vorbesc un dialect al limbii române. Comitetul ar dori ca proiectul de lege privind statutul minorităților naționale să susțină o metodologie de definire a minorităților naționale deschisă față de eventualele candidate.

⁷ A se vedea, de exemplu, Raportul paralel al organizației Ombudspersons for National Minorities, adus la cunoștința Comitetului în primăvara anului 2005.

⁸ Se notează însă, drept relevant, faptul că numărul elevilor ceangăii care studiază limba maghiară a crescut de la 32 în anul școlar 2001/2002, la 725 în anul școlar 2005/2006.

Articolul 4 al Convenției-cadru se referă la prevenirea și protecția împotriva discriminării. La acest punct, tonul principal este „de satisfacție” pentru evoluțiile constituționale, legislative și instituționale din ultimii ani. În particular, este notată dezvoltarea activităților Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (în continuare CNCD) și voința acestuia de a își împlini atribuțiile, reflectată și în componența identitară a Colegiului CNCD. Totuși, nemulțumirile privind eficiența CNCD venite din partea unor organizații neguvernamentale, ca și existența, încă, a numeroase discriminări împotriva romilor, demonstrează necesitatea unei mai bune alocări de resurse care să corespundă nevoilor instituției. Separat, Comitetul trece în revistă starea de marginalizare pe care o suportă încă romii, efectele adoptării Strategiei pentru îmbunătățirea situației romilor din 2001, situații îngrijorătoare precum existența a circa 50.000 de romi care nu au documente de identitate.

Cu privire la asistența acordată păstrării culturii minorităților naționale (art. 5 al Convenției-cadru) apar referiri la finanțarea proiectelor pentru organizațiile persoanelor aparținând minorităților naționale, cu aprecieri pentru creșterea fondurilor și inițierea, începând cu anul 2006, a unor concursuri deschise la Ministerul Culturii și Cultelor. Se invocă numeroase „reclamații” privind distribuirea fondurilor fără transparență în funcție de puterea de influențare a deciziilor în cadrul Consiliului Minorităților Naționale.

Comitetul apreciază apariția, în Proiectul de lege a statutului minorităților naționale, a ideii autonomiilor culturale. Avantajul acestora ar fi, subliniază avizul, luarea în considerare a minorităților nu doar ca subiect, ci și ca actor al promovării propriei identități, apoi, afirmarea dimensiunii colective a exercitării drepturilor minorităților naționale. Pe de altă parte, se așteaptă ca în viitorul act normativ să fie clarificate anumite aspecte ale autonomiei culturale, precum suprapunerea de competențe.

Aprecieri se aduc și noilor măsuri legislative și instituționale care asigură restituirea proprietăților bisericilor și ale bunurilor care au aparținut comunităților minoritare. Aceste evoluții sunt însă privite și din perspectiva creșterii inegalității între comunități, în special, în cazul grupurilor vulnerabile.

Articolul 7 are ca titlu „Toleranța și dialogul intercultural”. Formula tipică a Comitetului Consultativ este să indice la început dezvoltările pozitive, ca apoi să pună în discuție aspectele care cer schimbări. Astfel, Comitetul evaluează raporturile interculturale ca urmând calea cea bună și enumeră măsurile luate în ultimii ani care includ amendarea Codului penal pentru sancționarea mai fermă a discriminării și a rasismului, apoi Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii⁹, menită să combată manifestările fasciste, crearea Institutului Național pentru Studiul Holocaustului etc., consideră încă problematic nivelul manifestării rasiale din presă și solicită autorităților să stimuleze dialogul intercultural în educație.

O atenție aparte se acordă la acest punct Poliției. În ultimii ani, agenții de poliție au făcut cursuri privind drepturile omului și toleranța, iar tinerii romi au fost

⁹ Monitorul Oficial al României nr. 214 din 28 martie 2002.

încurajați să urmeze o carieră de polițist. A fost adoptat un cod de comportament. Măsurile amintite sunt totuși departe de a fi eliminat abuzurile agenților de poliție, în special față de romi.

În ce privește aplicarea art. 7 al Convenției-cadru de către România, care privește libertatea de asociere, el este în totalitate critic. Se fac referiri la prevederile discriminatorii de la alegerile locale din anul 2004 și la regăsirea aceluiași tipuri de norme în Proiectul de lege privind statutul minorităților naționale. Comitetul subliniază că libertatea de asociere este afectată și prin tratamentul mai general față de organizațiile persoanelor care fac parte din minoritățile naționale și care sunt puse într-o situație inferioară în raport cu organizațiile politice.

Comentariul la art. 9 referitor la accesul persoanelor care aparțin minorităților naționale în media revine la listarea datelor pe subiect care arată o evoluție pozitivă. Preocupare trezește dezechilibrul între posibilitățile puse la dispoziție diferitelor minorități.

În art. 10, al utilizării limbii materne în administrația locală, este prevăzut pasul înainte al Legii nr. 215/2001¹⁰, cu măsurile sale precise în ce privește unitățile administrative unde trăiesc peste 20% minoritari și amendarea Constituției din 2003 cu privire la utilizarea limbii materne în justiție. În ce privește utilizarea inscripțiilor bilingve, adoptarea Legii nr. 215/2001 (art. 11 al Convenției-cadru) a creat noi oportunități, dar ucrainenii, pe lângă alte grupuri, se plâng de neaplicarea corespunzătoare a legii.

Dimensiunea interculturală și multiculturală a educației în România (art. 12) arată evoluții pozitive, dar și multe insuficiențe în ce privește prezența informației despre minorități în *curricula*, în manuale și în viața școlară. O importantă observație este următoarea: deși Comitetul recunoaște sensul educației în limba maternă în cadrul unor școli separate, totuși, trebuie avut în vedere că aceasta nu este singura opțiune posibilă, școlile mixte multiculturale reprezentând o alternativă merituosă. În sfârșit, Comitetul a luat act „cu preocupare” de informația comunicată lui de către organizația reprezentativă a minorității turce, privind gradul înalt de analfabetism în rândul tinerilor care aparțin acestei comunități. Problema analfabetismului și a izolării revine, desigur, în cazul elevilor romi, fără a fi uitată însă numeroasele măsuri afirmative luate în favoarea acestei comunități.

La capitolul educației limbii materne în școală, se amintește că acest punct beneficiază de amplul sistem de educație nu doar a limbii materne, ci chiar în limba maternă. În cazul romilor, astăzi s-a ajuns la circa 25.000 de elevi care studiază limba romani.

Participarea persoanelor aparținând minorităților naționale la viața publică (art. 15) a evoluat între cele două runde de monitorizare ale aplicării Convenției-cadru. Reprezentantii minorităților au obținut, pe lângă scaunul parlamentar, poziții în Consiliile locale și în primării. A crescut, de asemenea, reprezentarea minoritarilor în instituțiile publice. Totuși, aceștia rămân în continuare într-un procent nefiresc de mic în justiție și poliție. Consiliul Minorităților Naționale pare a avea un impact mic asupra politicilor guvernamentale în domeniu. Consiliul revine asupra injusteii alocării a resurselor între organizațiile reprezentative ale minorităților naționale și asupra existenței unor prevederi discriminatorii în Proiectul de lege privind statutul minorităților naționale.

¹⁰ Monitorul Oficial al României nr. 204 din 23 aprilie 2001.

5. Observațiile finale și recomandările Comitetului Consultativ în cazul României

Observațiile și recomandările finale ale Comitetului Consultativ reiau în linii mari cele spuse anterior în analiza articol cu articol a aplicării Convenției-cadru de către România. Este cu atât mai simplu de sintetizat această ultimă secțiune, dar, având în vedere importanța documentului și a tonului cu care el interpretează evoluțiile din țară în materie, traducerea acestui paragraf mi se pare de departe cea mai utilă formulă pentru cititor:

„Dezvoltări pozitive

198. De la adoptarea avizului Comitetului Consultativ din luna aprilie 2001 și de la rezoluția Comitetului de Miniștri din luna martie 2002, România a continuat să acorde o atenție particulară protecției minorităților naționale. Au fost făcuți pași importanți pentru a consolida și a construi legislația și practica existente în domeniul protecției minorităților, și aceasta prin implicarea în proces a reprezentanților minorităților naționale.

199. La nivel legislativ, acești pași au constat în noi reglementări cu caracter constituțional și legislativ în domeniile de interes direct pentru minoritățile naționale. Au fost făcute de asemenea eforturi crescute pentru a dezvolta o bază normativă și instituțională pentru prevenirea și combaterea manifestărilor discriminatorii, intoleranței și ostilității motivate de etnicitate. În plus, un Proiect de lege privind statutul minorităților naționale se află astăzi în dezbaterile parlamentare.

200. Măsurile speciale adoptate cu scopul de a promova egalitatea completă și efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale au dat rezultate în mai multe domenii, incluzând educația, utilizarea limbilor minoritare în sfera publică și participarea la procesul de decizie. Reprezentanții minorităților naționale au recunoscut existența unui climat favorabil toleranței și dialogului intercultural și au fost de acord asupra progreselor în această privință.

201. Situația romilor rămâne în continuare o prioritate pentru autorități. În anii recentți, au fost adoptate numeroase măsuri sectoriale cu scopul de a combate excluderea socială a romilor și reducerea serioselor disparități care continuă să îi separe de restul populației în cele mai multe domenii. Mai mult, au fost făcute eforturi semnificative pentru a ameliora imaginea publică a romilor și a relațiilor acestora cu Poliția.

Surse de preocupare

202. Deși România are un cadru legislativ și instituțional dezvoltat menit să protejeze minoritățile naționale, continuă documentarea insuficienței puneri în aplicare a anumitor reglementări, în particular la nivel local. Dificultățile de ordin financiar afectează multe domenii relevante pentru protecția minorităților naționale, cum ar fi educația, și au impact asupra implementării efective a măsurilor adoptate de Guvern. Ar trebui făcute mai departe eforturi pentru restabilirea echilibrului în ce privește susținerea statului pentru diferite minorități naționale, în diferite sectoare. Procesul de restituire a proprietăților pare să crească resursele comunităților prospere și să lase persoanele aparținând altor grupuri, precum romii, într-o poziție dezavantajoasă. Totuși, nicio evaluare a impactului acestui proces asupra variatelor grupuri nu a fost făcut încă.

203. În mod similar, autoritățile ar trebui să adopte o poziție mai deschisă în dialogul lor cu minoritățile naționale, orientată spre organizațiile care nu sunt reprezentate în Consiliul Minorităților Naționale și, într-un mod mai general, spre alte grupuri care și-au exprimat interesul de a primi protecția permisă de Convenția-cadru.

204. În ciuda numeroaselor inițiative luate de Guvern, majoritatea romilor continuă să se confrunte cu dificultăți serioase și manifestări discriminatorii în diferite domenii, incluzând angajarea, locuirea, sănătatea și educația.

205. Mai mult decât atât, impactul măsurilor de conștientizare menite să amelioreze imaginea publică a romilor și să încurajeze atitudini mai pozitive ale societății față de aceștia rămâne limitat. Sunt documentate manifestări publice de ostilitate și intoleranță în media, ca și afirmațiile făcute de anumiți membri ai autorităților publice și, în ciuda îmbunătățirii sub anumite aspecte, a anumitor membri ai Poliției.

Recomandări

206. În plus față de recomandările detaliate din capitolele Avizului [...], autoritățile sunt invitate să ia următoarele măsuri menite să îmbunătățească în continuare implementarea Convenției-cadru:

- să înmulțească măsurile destinate conștientizării, de către opinia publică, politicieni și media, a importanței toleranței și respectului pentru diversitate și să asigure o *curricula* educațională care să reflecte, într-o manieră corespunzătoare, diversitatea societății românești; să ia măsuri efective de întărire a dialogului interetnic și înțelegerii mutuale în regiunile unde persoanele care aparțin majorității se află în situație de minoritate;

- să ia măsuri mai ferme pentru a preveni și a combate discriminarea și excluderea socială a romilor și să se preocupe, cu prioritate, de dificultățile pe care le întâmpină în ce privește angajarea, locuirea, sănătatea și educația; să evalueze efectul restituirii proprietăților asupra persoanelor aparținând minorității rome;

- să găsească diverse căi pentru a asigura prezența mai bună a calupurilor dedicate minorităților în cadrul programelor de televiziune și să ofere un acces mai bun al romilor la radio;

- să continue inițiativele existente și să le dezvolte pentru a îmbunătăți situația romilor în domeniul educației și să promoveze predarea limbii proprii; să continue măsurile destinate să prevină și să combată izolarea copiilor romi în cadrul sistemului de educație și să le monitorizeze;

- să crească eforturile, și prin mărirea fondurilor bugetare alocate învățământului, pentru a asigura cadre didactice calificate și în număr suficient și manuale pentru educația în sau a limbii materne, în particular, în cazul micilor minorități;

- să promoveze în continuare participarea persoanelor aparținând minorităților naționale la treburile publice, la nivel central și local, în particular în cazul romilor și a minorităților puțin numeroase, să încurajeze pluralismul în cadrul minorităților și să dezvolte contacte cu organizații care nu sunt reprezentate în Consiliul Minorităților Naționale, în scopul de a evita politizarea nenecesară a organizațiilor minoritare;

- să facă evaluarea efectelor normative și instituționale, ca și a implicațiilor bugetare ale Proiectului de lege privind statutul minorităților naționale și să asigure punerea în acord a acestuia proiectului cu principiile Convenției-cadru”.

6. Observații asupra celui de-al doilea Aviz al Comitetului Consultativ al Convenției-cadru

Voi urma pilda Comitetului Consultativ și voi enumera mai întâi observațiile pozitive cu privire la avizul său, după care voi lua distanță față de anumite aprecieri ale Comitetului cu privire la aplicarea, de către România, a principiilor Convenției-cadru, în perioada dintre cele două runde de monitorizare.

Aprecieri

Comitetul Consultativ a arătat și de această dată o bună cunoaștere a situației din România, iar interpretarea multor fenomene se face cu finețe. El „prinde” foarte bine acest paradox al situației românești, de a avea, pe de o parte, o politică vie ce constă în adoptarea de măsuri legislative și practice, realmente pozitive, în sprijinul minorităților naționale; pe de altă parte, de a moșteni, în diferite sectoare și cu privire la diferite cazuri particulare, o mulțime de situații critice. Este firesc ca astăzi Comitetul Consultativ să pună un accent sporit asupra situației romilor, nu doar pentru că Recomandarea Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei subliniase anterior problematica minorității roma, dar și pentru că, odată cu trecerea timpului, principala temă de preocupare în România în ce privește minoritățile rămâne situația romilor.

Comitetul a dat atenția corespunzătoare afectării pluralismului intern în comunitățile minoritare. Au fost subliniate nu doar măsurile normative care fac discriminări exprese – precum legea alegerilor locale din 2004 (Legea nr. 67/2004) –, dar și felul în care finanțarea de la buget este monopolizată¹¹ de către organizațiile persoanelor care aparțin minorităților naționale reprezentate în Consiliul Minorităților Naționale.

Este binevenită preocuparea arătată de Comitet actualului Proiect de lege privind statutul minorităților naționale, căci opinia sa mai poate să joace un rol în dezbateră parlamentară în desfășurare. Solicitarea de a se face evaluări ale efectelor normative și instituționale și ale implicațiilor bugetare ale proiectului joacă rolul unui apel cu autoritate pentru abordarea matură a acestei adevărate „constituții a minorităților”.

Distanțări

Există și câteva aspecte care îmi par a fi scăpat ochiului subtil al Comitetului Consultativ.

Un aspect privește atitudinea față de maximizarea constantă a măsurilor de protecție a minorităților naționale fără grija atât de necesară - arătată de Comitet, spre exemplu, în analiza unor situații precum cele din Republica Moldova sau Ungaria -, de respectare a echilibrului între diferiții actori. În această categorie aș include „salutul” Comitetului dat intrării în Parlament a rutenilor și macedonenilor slavi. Or, cele două „minorități naționale” sunt exemple tipice ale antreprenoriatului etnic. La recensământ, doar 695 de persoane și-au asumat identitatea de „macedonean slav”, dar la alegeri asociația care a concurat sub această egidă a primit 25.689 de voturi. Liderul ei, actualmente deputat, a fost lider al minerilor din Târgu Jiu, despre el circulând informația că ar fi primit „cadou” poziția actuală întrucât l-ar fi trădat pe Miron Cosma.

¹¹ Comitetul Consultativ nu folosește, desigur, termenul „monopol”.

Doar 257 de persoane s-au declarat ruteni, dar organizația înființată pentru a trimite un reprezentant în Parlament a primit 2.871 de voturi. Gheorghe Firczak, deputatul Asociației Culturale a Rutenilor, este un etnic maghiar care în anii 1996 și 2000 a fost candidat pe lista Partidului Liber-Democrat Maghiar.

A stimula astfel de comportamente distruge sistemul de protecție care are ca pilon reprezentarea parlamentară a minorităților naționale. Deja, prin numărul lor mare, deputații minorităților joacă un rol decisiv în echilibrul parlamentar, intrând astfel în aranjamente politice departe de logica constituțională care le-a asigurat prezența în forul suprem. Nici litera, nici spiritul Convenției-cadru nu sunt compatibile cu legitimarea *business*-ului etnic.

Deși a dat atenție Legii nr. 215/2001 privind administrația locală, Comitetul Consultativ nu a luat în considerare problema inscripțiilor bilingve din sate, entități care nu au autonomie administrativă. Introducerea, ca unitate teritorială minimă, a comunei, are motivații administrativ-economice. Cum satul, ca localitate, are o viață unitară, fiind cadrul cel mai firesc al afirmării identităților, ar fi fost de dorit ca reglementările privind inscripționările bilingve să coboare la acest nivel comunitar. Faptul că legiuitorul a avut în vedere și problematica specifică satului se vede din stabilirea instituției „delegatului sătesc”¹².

Prevederile de mai sus reflectă principiul că interesele satului, inclusiv cele de ordin identitar, trebuie luate în considerare de către consiliul comunei. Or, în lipsa unei prevederi exprese, consiliul preferă să acționeze dogmatic. Intervenția Comitetului Consultativ în această materie ar fi fost binevenită. Având în vedere flexibilitatea cu care ne-a obișnuit, ar fi fost de așteptat să se exprime pozitiv față de multele situații în care minoritarii care depășeau procentul de 20% din populația unor sate au cerut fără succes înscripționări bilingve. Unele cazuri fuseseră aduse la cunoștința Comitetului.

O altă distanțare aș manifesta față de entuziasmul Comitetului pentru măsurile punitive în ce privește discriminarea, în măsura în care acestea acoperă și domeniul discursului. Căci excesul de normativitate care împiedică exercitarea dreptului la exprimare poate avea, pe termen lung, consecințe contraproductive. Aș da ca exemplu al efectelor unor astfel de măsuri protestul unui mare număr de intelectuali, semnatari ai următorului comunicat: „Decizia Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (...) este de natură să producă – așa cum s-a văzut din nenumărate intervenții în presa scrisă și televiziune – o justificată neliniște în lumea publicisticii din România. Prin ambiguitatea hotărârii de Guvern care reglementează activitatea acestei instituții, dreptul la libera exprimare a opiniilor în presă este nu doar fundamental îngrădit, ci și amenințat. Motiv pentru care protestăm energic împotriva deciziei CNCD și cerem anularea ei imediată. Sancțiunea aplicată de CNCD se

---

¹² Legea nr. 215/2001 (art. 55): „(1) Locuitorii satelor care nu au consilieri aleși în consiliile locale vor fi reprezentați la ședințele de consiliu de un delegat sătesc (...); (3) La discutarea problemelor privind satele respective delegații sătești vor fi invitați în mod obligatoriu. Votul acestora are caracter consultative”.

---

instituie într-un veritabil act de cenzură a opiniei *politice* a unui scriitor binecunoscut pentru militantismul său democratic”.

Greutatea numelor care urmează acestui protest indică pericolul ca ideea de combatere a discriminării să fie privită cu suspiciune tocmai de categoria celor cu maximă influență asupra mentalității publice.

Ultima observație pe care o fac are în vedere preocuparea repetată a Comitetului Consultativ pentru „dezechilibrul” creat între minorități în urma restituirii proprietăților. Anumite comunități și bisericile lor tradiționale devin, astfel, mult mai bogate decât altele. De ce ar fi acesta un subiect de preocupare? Există un principiu simplu: în momentul în care s-a realizat egalitatea *de facto* dintre majoritate și minoritate, măsurile speciale în favoarea minorității în cauză își pierd legitimitatea. Dacă anumite grupuri minoritare devin bogate, aceasta nu face decât să elibereze resurse care se vor îndrepta înspre grupurile minoritare sărace.